

**concert
info
groots barok**

de Doelen

**De routes van de slavernij
1444-1888**

Credits

Selection of Mali music: **Mohamed Diaby, Violet Diallo & 3MA**

Selection of Mexican and Colombian music: **Leopoldo Novoa**

Selection of Brazilian music: **Maria Juliana Linhares**

Selection of slave's songs & early gospel: **Jordi Savall**

Historical and literary research: **Sergi Grau, Manuel Forcano & Jordi Savall**

English translations by **Jacqueline Minett**

Dutch translations by de Doelen

Program concept and final musical & text selection: **Jordi Savall**

With the support of the Departament de Cultura of the Generalitat de Catalunya, the Institut Ramon Llull and the Unesco

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

institut
ramon llull
Catalan Language and Culture

Organisation
des Nations Unies
pour l'éducation
la science et la culture

La Route de l'esclave

De routes van de slavernij

Concert met pauze, einde circa **22.30 uur**

Voorgesprek om 19.00 uur in de Hal Grote Zaal met Jordi Savall en Claron McFadden door Aldith Hunkar.

Na afloop van het concert boekverkoop en signeersessie met Jordi Savall.

Uitvoerenden

Claron McFadden **verteller/narrator**

USA

René Marie **voice**

Mali

Mohamed Diaby **voice**, Ballaké Sissoko **kora & voice**,

Mamani Keita Tanti Kouyaté Fanta Sissoko **chorus & dance**

Tembembe Ensemble Continuo

Colombia

Leopoldo Novoa **marimbol marimba de chonta tiple colombiano & voice**

Mexico

Ada Coronel **vihuela wasá dance & voice**, Enrique Barona **vihuela leona jarana quijada de caballo dance & voice**, Ulises Martínez **violin vihuela leona & voice**

Brazil

Maria Juliana Linhares **soprano**, Zé Luis Nascimento **percussion**

Venezuela

Iván García **bass**

La Capella Reial de Catalunya

Arianna Savall **soprano**

David Sagastume **countertenor**

Víctor Sordo **tenor**

Petter Udland Johansen **tenor**

Yannis François **baritone**

Hespèrion XXI

Pierre Hamon **flutes**

Béatrice Delpierre **flute & shawm**

Daniel Lassalle **sackbut**

Jordi Savall **treble viol**

Xavier Puertas, **violone**

Xavier Díaz-Latorre, **guitar**

Andrew Lawrence-King **Spanish Baroque harp**

Pedro Estevan **percussion**

Direction

Jordi Savall

“In memoriam: Kassé Mady Diabaté (1949-2018)”

Vanwege de huidige reisbeperkingen, is het mogelijk dat er nog last-minute wijzigingen zijn in de hier genoemde uitvoerenden.

Due to the current travel restrictions, it is possible to have last minute changes in the performers listed above.

programmadetails

Music: Percussions

Narration 0

Aristoteles, *Politika*, 400 v. Chr.

Aristotle, *Politics*, 4th century BC

De mensheid is in tweeën verdeeld: meesters en slaven

Humanity is divided into two: Masters and Slaves.

Music: Kora & Valiha

Narration 1

1444. Kroniek van de ontdekking en verovering van Guinea

1444. Chronicle of the Discovery and Conquest of Guinea

De reis van kapitein Lançarote de Freitas, in dienst van de jonge Prins Hendrik, was de eerste grote commerciële onderneming van de Portugezen in West-Afrika.

The voyage of Captain Lançarote de Freitas, for the service of the Infante Prince Henry, was the first major commercial venture of the Portuguese in West Africa.

1. Djonya (Introduction) – Improvisations by Mohamed Diaby
Lamentation: The African view of slavery
2. La Negrina: San Sabeya gugurumbé – Mateo Flecha, the elder (1491 - 1553)
Los Negritos / Gurumbé – Jarocho son (traditional)
3. Vida ao Jongo (Jongo da Serrinha) – African tradition (Brazil) / Lazir Sinval

Music: Guitar (Romanesca)

Narration 2

1505. 15 september, koning Ferdinand II van Aragon ('de katholieke') schrijft een brief aan Nicolas de Ovando, de gouverneur van het eiland, waarin hij een aantal vragen beantwoordt, onder andere het overbrengen van 100 slaven naar de mijnen in Hispaniola (vandaag de dag de Dominicaanse Republiek en Haïti).

1505. On 15th September from Segovia, King Ferdinand the Catholic wrote a letter to Nicolas de Ovando, the governor of the Islands, answering several questions, including the dispatch of 100 slaves for the mines in Hispaniola (present-day Dominican Republic and Haiti).

4. Tambalagumbá (Negrilla for 6 v. & b.c.) – Juan Gutiérrez de Padilla (1590-1664), Mss. Puebla (1657)
5. Manden Mandinkadenou (Griot song) – Musical version and improvisations by Mohamed Diaby & Ballaké Sissoko

De genoegens van de jeugd zijn voorbestemd om te worden vergeten, maar grote daden van de helden uit het verleden worden nog lang na hen herinnerd, vooral als ze vrede brachten in hun thuisland.

The pleasures of youth are destined to be forgotten, but the great deeds of heroes of the past are remembered long after them, especially when they brought peace to their homeland.

Music: Valiha

Narration 3

1620. De eerste Afrikaanse slaven arriveren in de Engelse koloniën.

1620. The first African slaves arrive in the English colonies.

António Vieira, Sermons, 1661

6. Velo que bonito (San Antonio). – Traditional spiritual song (Pacific, Colombia)

Music: Percussions

Narration 4

1657. Richard Ligon geeft *A True and Exact History of the Island of Barbados* uit in Londen, waarin hij vertelt over de muziek van de slaven.

1657. Richard Ligon publishes *A True and Exact History of the Island of Barbados at London, in which he describes the music of the slaves.*

7. Saí da casa (Ciranda) – Traditional / Escurinho (Brazil)

Music: Slow drums

Narration 5

1661. De bestraffing van slaven in de 'Slave Code van Barbados'.

1661. The punishments of slaves in the 'Slave Code of Barbados'.

Hans Sloane, *A Voyage to the islands*, London, 1706, vol. 1, p. lvii.

Jean-Baptiste Labat, *Nouveau Voyage aux Îles de l'Amérique*, Paris 1722, p. 248

8. Follow the drinking gourd – Slave song

9. Antonya, Flaciquia, Gasipà (Negro a 5) – Fray Filipe da Madre de Deus (ca. 1630-1690)

Music: Kora & Oud

Narration 6

1685. De 'Black Code' uitgevaardigd door Lodewijk XIV, was een koninklijk edict toegepast tot 1848, waarin de wetten die van toepassing zijn op de koloniën werden vastgelegd.

1685. The "Black Code" promulgated by Louis XIV. A royal edict was enforced until 1848: it sets out the specific laws applying to the colonies.

10. Another man done gone – Slave song

Music: Malimba

Narration 7

1748. Montesquieu, *Over de slavernij van negers*.

1748. Montesquieu, *On the Slavery of Negroes*.

Montesquieu, *The Spirit of the Laws*, Paris 1748

11. Simbo (Griot song) – Musical version and improvisations by Mohamed Diaby

De mythische jager Mandé Mory, helderziend als de ijsvogel (Kulandjan), wordt vergeleken met de grote jager Soundiata en andere jachthelden.

The mythical hunter Mandé Mory, clear-sighted as the kingfisher (Kulandjan) is compared to the great hunter Soundiata and other hunter heroes.

pauze

Music: Guitar

Narration 8

1772. Guillaume Raynal, Een filosofische en politieke historie van de nederzettlingen en handel van de Europeanen in Oost en West Indië: «De slechte conditie van de slaven in Amerika»

1772. Guillaume Raynal, *A philosophical and political history of the settlements and trade of the Europeans in the East and West Indies*: «Wretched condition of the slaves in America».

Guillaume-Thomas Raynal, *Histoire philosophique et politique des établissements et du commerce des Européens dans les deux Indes*, chap. X, Genève, 1772.

12. Awal (instrumental & vocal) – Improvisations (Mamani Keita, Mohamed Diaby & Ballaké Sissoko)
13. Son de la Tirana: Mariquita, María – Traditional (Costa Chica de Guerrero, Mexico)

Music: Kora

Narration 9

1781. Thomas Jefferson, *Aantekeningen van de staat Virginia*

1781. Thomas Jefferson, *Notes of the State of Virginia*

14. Tonada de El Chimo: Jaya llûnch, Jaya llôch (Indian ritual song in Mochica language, for two voices, bass and tambor) – Anonymous, Codex Trujillo, No. 6 (E 180)

Baltazar [Baltasar] Martínez Compañón. Peru, Bolivia, ca. 1780.

Music: Oud

Narration 10

1782. Nadat ze verlaten werd door haar baas, vraagt de 70-jarige slavin Belinda in een petitie aan de wetgevende macht van Massachusetts een pensioen, als schadevergoeding voor levenslange slavenarbeid.

1782. *Abandoned by her master, the slave Belinda, aged 70 years, petitions the legislature of Massachusetts for a pension as reparations after a lifetime of labour.*

15. Tonada El Congo: A la mar me llevan (For voices and bass, sung while dancing) – Anonymous, Codex Trujillo, No. 3 (E 178)

Music: Percussion

Narration 11

1855. Abraham Lincoln schrijft aan Joshua Speed, een vriend en slaveneigenaar in Kentucky.

1855. *Abraham Lincoln wrote to Joshua Speed, a personal friend and slave owner in Kentucky.*

16. I'm packing up – Slave song

Music: Harp

Narration 12

1865. Het 13e amendement uit de constitutie van de Verenigde Staten verbiedt slavernij en onvrijwillige diensten.

1865. *The 13th Amendment to the United States Constitution abolished slavery and involuntary servitude.*

17. Amazing grace (Spiritual song) – John Newton (1779) / William Walker (1835)

Music: Percussion

Narration 13

1963. 'Waarom we niet kunnen wachten', door Martin Luther-King (New York, 1963)

1963. "Why we can't wait", by Martin Luther-King (New York, 1963)

Martin Luther-King, Nobel Peace Prize (1964), New York. Assassinated in Memphis on 4th April, 1968.

18. Touramakan (Griot song) – Musical version and improvisations by Mohamed Diaby

Touramakan was Soundiata's halfbroer. Hij was een woeste krijger die aanvoerder werd van de troepen van de keizer en de voorvader was van Diabatés.

Touramakan was Soundiata's half-brother was a ferocious warrior who became the general of the Emperor's troops and the ancestor of the Diabatés.

Narration 14

Edouard Glissant, Patrick Chamoiseau, Wole Soyinka: fragment uit een petitie aan de Secretaris Generaal van de Verenigde Naties in 1998.

Edouard Glissant, Patrick Chamoiseau, Wole Soyinka: Extract from a petition to the Secretary General of the United Nations in 1998.

Jordi Savall © Barbara Rigon

Slavernij herdacht

1444 – 1888

Vanavond bent u getuige van een zeer bijzonder programma. Jordi Savall brengt veertig musici samen om de tragedie van de slavernij in muziek en tekst te vertellen. Sopraan Claron Mcfadden is uitgenodigd om de getuigenissen, die samen meer dan vier eeuwen omspannen, voor te lezen. In de speciale toelichting hieronder vertelt Jordi Savall meer over de achtergrond en ontwikkeling van *De routes van de slavernij*. Savall is ervan overtuigd dat een bewustzijn van het verleden ons in staat stelt om verantwoordelijker te zijn en op te kunnen treden tegen onmenselijke praktijken. De muziek helpt ons om de lange, pijnlijke geschiedenis te verwerken en te blijven werken aan een vredige, troostrijke en hoopvolle toekomst.

‘De mensheid is in tweeën verdeeld: meesters en slaven.’

Aristoteles (385-322 v.Chr.), Politika

‘Homo homini lupus est.’

Plautus (c. 195 v.Chr.) Asinaria

‘De mens is de mens een wolf.’

Thomas Hobbes (1651), De Cive

Hoewel meer dan 25 miljoen Afrikanen meer dan vier eeuwen lang, vanaf 1444 (het jaar van de eerste massale slavenexpeditie, beschreven in een tekst uit die tijd) tot 1888 (het jaar waarin slavernij in Brazilië werd afgeschaft), door Europese landen werden meegenomen en tot slaaf werden gemaakt, is deze periode in de geschiedenis, nota bene één van de pijnlijkste en beschamendste periodes, het grote publiek nog veelal onbekend. De vrouwen, mannen en kinderen die op gruwelijke wijze uit hun dorpen in Afrika werden ontvoerd naar de Europese koloniën in de Nieuwe Wereld hadden niets behalve hun thuiscultuur om hen op die tocht te

vergezellen: religieuze overtuigingen, traditionele geneeskunde, eetgewoonten, en muziek – liederen en dansen die ze in leven hielden op hun nieuwe bestemmingen, bekend als plantages. Vanavond zullen we deze schaamtevolle momenten uit de geschiedenis proberen op te roepen door een reeks teksten en vertellingen, versterkt door de emotie en de levendigheid van de muziek waarop de slaven meezongen en dansten.

Hoe waren zij überhaupt in staat om aan zingen en dansen te denken onder deze erbarmelijke omstandigheden? Het antwoord ligt voor de hand: zang en dans, gestructureerd door ritmische muziek, was de enige

context waarbinnen zij zich vrij voelden om zich uit te drukken. Iets wat niemand hen op dat moment kon afnemen. Zingen was dus hun voornaamste manier om vorm te geven aan hun verdriet en hun vreugde, aan hun lijden en hopen. Het hield bovendien de herinnering aan hun afkomst en hun geliefden levend. Zang en dans stelden mensen met diverse achtergronden en talen in staat om toch een gezamenlijke wereld te scheppen, en de ontkenning van hun menselijkheid te doorstaan.

De slavernij, de monsterlijkste van alle instituties die door de geschiedenis heen in het leven geroepen zijn, is 5000 jaar geleden voor het eerst gedocumenteerd. En dan te bedenken dat het bestaan ervan pas werd vastgelegd bij de aanvang van 'de geschiedenis' (in tegenstelling tot de prehistorie), oftewel: bij het ontstaan van de vroegste schrijfsystemen. Het ontstaan van slavernij hangt nauw samen met de uitvinding van 'de staat', in de moderne betekenis van het woord: een orgaan van gecentraliseerde dwang, daarin gesteund door een leger en een ambtenarenapparaat. Zoals Christian Delacampagne in zijn *Histoire de l'esclavage* (Parijs, 2002) schrijft, ontstond zowel de slavernij als de staat 'ongeveer vijfduizend jaar geleden, in de regio die historici wel de 'Vruchtbare Sikkels' noemen [...] Er is een simpele verklaring voor deze schijnbaar verrassende connectie tussen de opkomst van het schrift, de slavernij en de Staat: ze werden alle drie mogelijk toen de productiekraft van een bepaalde sociale klasse op een bepaalde plaats en tijd voldoende ontwikkeld raakte om die in staat te stellen een grotere hoeveelheid voedsel te produceren dan nodig was voor het overleven van de gemeenschap.'

Zoals Paul Cartledge in zijn interessante tekst verklaart, bestonden er in het oude Griekenland zo'n duizend

individuele politieke entiteiten, en rustten de sociale, politieke, en economische relaties van de belangrijkste steden op slavenarbeid. 'Aristoteles' definitie van een burger – een man die actief deelneemt aan openbare gelegenheden en de rechtspraak – komt overeen met die van de ideale burger in het democratische Athene. Het lijkt er dus op dat er een wederkerigheid bestaat tussen slavernij in de mijnen enerzijds, en de democratie anderzijds – een gunstige cirkel voor vrije burgers, maar een vicieuze voor de slaven, die worden uitgebuit en mishandeld.'

In de klassieke oudheid en de middeleeuwen werden zwarte slaven beschouwd als zeldzame, exotische en heel kostbare handelswaar. Tweeduizend jaar lang was de meerderheid van de slaven wit en afkomstig uit Noord-Europa en het Middellandse Zeegebied. Dat veranderde toen er aan het eind van de 15e eeuw een omvangrijke handel tussen Europa, Afrika en Amerika werd opgezet, aangespoord door de Portugese en Spaanse kroon.

Slavernij bestond in Afrika al voordat de Portugezen en Spanjaarden massale expedities begonnen te organiseren om de lokale bevolking aldaar tot slaaf te maken. De moderne handel in zwarte Afrikaanse slaven die naar de Nieuwe Wereld werden gedeporteerd, werd op touw gezet met het doel om de 'zwakke' inheems-Amerikaanse beroepsbevolking te vervangen (vooral nadat men erkende dat ook zij een ziel moesten hebben, en dus tot het christendom moesten worden bekeerd). We weten dat er zwarte slaven aanwezig waren aan boord van de schepen van Christoffel Columbus, en ook dat koning Ferdinand de Tweede in de jaren vlak na 1500 instrueerde om zwarte slaven te kopen en te vervoeren naar het eiland Hispaniola, waar ze gedwongen werden in de goud-

Jordi Savall © Hervé Pouyfourcat

mijnen te werken. Alonso de Zuazo, de door kardinaal Cisneros aangestelde rechter op het eiland, raadde in een brief geschreven op 22 januari 1518 het volgende aan: 'Om een algemene bevoegdheid uit te schrijven om Zwarten te importeren, welke sterk zijn en zwaar werk kunnen doorstaan, in tegenstelling tot de inheemse Amerikanen, welke zo zwak zijn dat ze zich alleen lenen voor taken die weinig uithoudingsvermogen vereisen.' Op ditzelfde eiland vond tevens de eerste opstand door zwarte slaven in de Nieuwe Wereld plaats in 1522.

De Fransen begonnen hun handel in zwarte Afrikaanse slaven in de jaren 1530, aan de mondingen van de rivieren Sénégal en Gambia. Aan het begin van de 17e eeuw arriveerden de Engelsen in het Caraïbische gebied, eerst op Bermuda (in 1609) en vervolgens op Barbados, terwijl de Nederlanders op 20 augustus 1619 twintig Afrikaanse slaven aan wal dwongen in de haven van Jamestown, in de Engelse kolonie Virginia, destijds het centrum van de

tabakskweek. Daarmee zetten zwarte mensen voor het eerst als slaaf voet aan wal in wat later de Verenigde Staten zouden worden. Het was ook het begin van een bijzonder pijnlijke geschiedenis: die van de hedendaagse Afro-Amerikanen.

Paradoxaal genoeg was het juist tijdens de 'Verlichting' (tussen 1685 en 1777) dat de handel in zwarte slaven zijn hoogtepunt bereikte. Net als Christian Delacampagne stellen we onszelf de volgende vragen: 'Zijn licht en schaduw waarlijk onafscheidelijk? Kon het proces van de verredelijking niet het tijdperk van gerechtigheid aankondigen? Zijn de rede en het kwaad soms onlosmakelijk met elkaar verbonden? Dat lijken de lessen te zijn die we uit de Europese geschiedenis kunnen trekken. Maar het moest nog 200 jaar, tientallen oorlogen en vele pogingen tot genocide duren voordat deze bittere les in de nasleep van 1945 nadrukkelijk werd uitgesproken door filosofen Max Horkheimer en Theodor W. Adorno (Dialektik der Aufklärung, 1947)'.

Uitvoering van De routes van de slavernij © Claire Xavier

De routes van de slavernij

Met dit concert streven we ernaar de belangrijkste feiten omtrent deze gruwelijke geschiedenis aan het publiek te presenteren, daarin geholpen door de ongelooflijke vitaliteit en de diepgewortelde emotie die eigen is aan de muziek die ligt opgeslagen in de eeuwenoude tradities van de afstammelingen van de slaven. De muziek blijft voortbestaan en is in het geheugen van de deze mensen gegrift. De muziek is oorspronkelijk afkomstig van de West-Afrikaanse kust en Brazilië (Jongos, Caboclinhos paraibanos, Ciranda, Maracatu en Samba), Mexico, de Caraïbische eilanden, Colombia en Bolivia (liederen en dansen uit de Afrikaanse tradities), en wordt samengevoegd met de traditionele griot-muziek die we vandaag de dag nog steeds vinden in Mali. De muziek wordt gespeeld door muzikanten uit Brazilië, Colombia, Mexico, Mali, Marokko en Madagaskar, in dialoog met Spaanse muziekvormen en geïnspireerd door de zang en dans van slaven, inheemse Amerikanen en mensen van gemengde afkomst. De gedwongen samenwerking tussen de slaven

in de kerkelijke liturgie in de Nieuwe Wereld is hier vertegenwoordigd door Villancicos de Negros, Indios, en Negrillas, christelijke liederen van de hand van Mateu Fletxa (La Negrina), Juan Gutiérrez de Padilla (Puebla mss.), Roque Jacinto de Chavarría, Fr. Filipe da Madre de Deus, enzovoorts, uitgevoerd door de vocalisten en solisten van La Capella Reial de Catalunya and Hespèrion XXI, in samenwerking met musici uit Brazilië, Venezuela, Argentinië, Mexico, Spanje en Catalonië.

Voor het eerst komen zij samen in een driehoeksrelatie en vormen ze een connectie tussen de drie continenten. Het erfgoed van Europa, Afrika en Latijns-Amerika wordt aangevuld met Afrikaans en Amerikaans erfgoed en met geleende elementen uit de Europese renaissance en de barok. Het eindresultaat is een verontrustend, maar tegelijkertijd heel hoopgevende presentatie van muzikaal erfgoed dat gezien kan worden als de positieve keerzijde van een cultuur van verovering en gedwongen bekering.

Er bestaat geen groter contrast dan tussen de opmerkelijke schoonheid en mysterieuze kracht van deze muziek enerzijds, en de gruwelijke ervaringsverhalen en gedetailleerde beschrijvingen die zijn opgetekend door kroniekschrijvers en religieuze figuren uit die tijd anderzijds. Deze verhalen, handelend over de expedities waarbij mannen en vrouwen uit hun Afrikaanse dorpen werden ontvoerd, worden vanavond vertolkt door Claron McFadden. We kunnen inzicht krijgen in deze verhalen dankzij de studies, het historische onderzoek, en de overdenkingen die voorafgingen aan dit concert. Hiervan zijn artikelen terug te lezen in het boek *The Routes of Slavery*, met bij bijdragen van een team van experts, bestaande uit Paul Cartledge, José Antonio Piqueras, José Antonio Martínez Torres, Gustau Nerin en Sergi Grau.

Door ook aandacht te besteden aan de muziek van de afstammelingen van de slaven, streven we er tevens naar om die duistere periode te erkennen door middel van een roerend eerbetoon, en een beroep te doen op iedereen om ook de ongelofelijke onmenselijkheid en het verschrikkelijke lijden van alle slachtoffers van deze handel te erkennen. Het was een verachtelijke onderneming die door de meerderheid van de voornaamste Europese natiestaten werd gesteund, ten nadele van miljoenen Afrikaanse mannen, vrouwen, en kinderen. Zij werden meer dan 400 jaar lang systematisch gedeporteerd en op gruwelijke wijze uitgebuit om de grootse Europese welvaart van de 18e en 19e eeuw mogelijk te maken. Die zogenaamde beschaafde naties hebben het blijkbaar nog niet noodzakelijk geacht om onvoorwaardelijke excuses te maken, of om een of andere vorm van compensatie (zij die symbolisch of echt) aan te bieden voor de gedwongen arbeid die is uitgevoerd door slaven die werden gezien als niets meer dan persoonlijk

bezit, 'gereedschap' zonder ziel. Integendeel, de vier eeuwen durende slavenhandel, tijdens welke de voornaamste Europese landen zich vestigden aan de kusten van Afrika, maakte vooral de weg vrij voor de 'kolonisatie' van Afrika. Met andere woorden: de slavenhandel bevestigde vooral de overtuiging dat het Afrikaanse continent Europees bezit was. Het leek wel alsof Europa vanaf het einde van de middeleeuwen tot aan het eind van de 19e eeuw maar één doel had nagestreefd: om alle landen ten zuiden van het Middellandse Zeegebied aan zich te onderwerpen.

Als we kijken naar de huidige zeer ernstige situatie waarin grote aantallen mensen hun leven riskeren om vanuit Afrika Europa te bereiken (sinds het begin van 2016 zijn al meer dan 3000 mensen overleden tijdens hun pogingen) door het oversteken van wat ooit bekend stond als de MARE NOSTRUM (en nu niet meer dan een treurige MARE MORTIS is), hoe kan het dan dat vandaag de dag, in de 21e eeuw, niemand die verantwoordelijk is voor immigratie in Europese landen zich onze enorme morele en economische schuld aan de Afrikanen lijkt te herinneren? En dat terwijl talloze Afrikanen vandaag de dag gedwongen worden hun moederland te verlaten, omdat dat momenteel in armoede is ondergedompeld, of uiteengereten is door stammen- of territoriale oorlogen, en in de handen is achtergelaten van corrupte dictatoren – door onze eigen regeringen gesteund – of onverzadigbare multinationals.

Tijdens de periode waarin deze vorm van slavernij officieel ten einde kwam (tussen 1800 en 1880), groeide er juist een andere verwerpelijke, onmenselijke soort relatie, gekenmerkt door haat jegens de ander, de buitenlander, en bovenal de voormalig slaaf: racisme. Deze groei was bijzonder sterk in die landen waar slavernij nog het langst had voort-

bestaan. Slavernij was immers gebouwd op minachting voor de ander, of die nou zwart, mesties, of inheems Amerikaans was. Racisme teert op die haat jegens mensen die niet langer tot slaaf zijn gemaakt, maar die nog wel anders zijn. Zoals Christian Delacampagne schrijft: 'De geschiedenis van de slavernij ging vooraf aan en maakte de weg vrij voor die vorm van racisme. Historisch gezien kwam de slavernij eerst. Racisme was niets meer dan het gevolg van een beschaving die geheel gewend was geraakt aan de slavernij als instituut, waarvan de slachtoffers altijd buitenlanders zijn geweest.'

We willen ten slotte nog wijzen op het feit dat deze tragedie vandaag de dag, aan het begin van het derde millennium, nog steeds voortduurt voor meer dan 30 miljoen mensen, velen daarvan kinderen of jonge mensen die aan nieuwe vormen van slavernij worden onderworpen door de vraag naar productie en prostitutie. We moeten ons hier vol verontwaardiging tegen uitspreken en concluderen dat de mensheid niet voldoende doet om een einde te maken aan slavernij en verwante vormen van uitbuiting. Hoewel slavernij absoluut illegaal is in de ruime meerderheid van alle landen, en bovendien officieel wordt verworpen door de internationale autoriteiten, bestaat zij vandaag de dag nog steeds, zelfs in de vermeend democratische ontwikkelde landen. Wederom, zoals Christian Delacampagne schrijft: 'Als we geconfronteerd worden met slavernij, is er, net

als in het geval van racisme, geen compromis mogelijk. Er is geen tolerantie mogelijk. Er is maar één denkbaar antwoord: zero tolerance.' Zero tolerance tegenover de absolute schande van de uitbuitende kinderarbeid en prostitutie van minderjarigen, tegenover deze ziekten die zo diep geworteld zijn in de menselijke samenleving en die nieuwe vormen van slavernij blijven voortbrengen, en tegenover de haat jegens de ander, die onmenselijke kracht die racisme voortstuwt. Het gevecht is nog niet voorbij.

Door middel van dit concert en de teksten en muziek hopen we een bijdrage te leveren aan dat gevecht. We zijn overtuigd dat een bewustzijn van het verleden ons in staat stelt om verantwoordelijker zijn, en ons daarmee moreel verplicht om op te treden tegen deze onmenselijke praktijken. De muziek in dit programma vertegenwoordigt de ware levende geschiedenis van dat lange, pijnlijke verleden. Laten we luisteren naar de emotie en hoop die in deze liederen van overleving en verzet doorklinken. Naar deze muziek die de herinnering aan een lange geschiedenis van onverminderd lijden vertegenwoordigt, tijdens welke juist muziek een bron van overleving werd, en die, gelukkig voor ons allemaal, is blijven bestaan als een eeuwige toevlucht in de zoektocht naar vrede, troost en hoop.

**Geschreven door Jordi Savall
Sarajevo/Bellaterra, oktober 2016**

Slavery remembered

1444 – 1888

Despite the fact that for more than four centuries, from 1444 (the year of the first mass slaving expedition, described in a text from the period) to 1888 (the year slavery was abolished in Brazil), over 25 million Africans were shipped by European countries to be bound in slavery. This period of history — one of the most painful and shameful in the history of mankind — is still largely unknown by the general public. This evening, we shall try to evoke those shameful moments in the history of humanity through a series of eloquent texts and accounts, accompanied by the emotion and vitality of the music to which the slaves sang and danced.

We firmly believe that the advantage of being aware of the past enables us to be more responsible and therefore morally obliges us to take a stand against these inhuman practices. The music in this programme represents the true living history of that long and painful past. Let us listen to the emotion and hope expressed in these songs of survival and resistance, this music of the memory of a long history of unmitigated suffering, in which music became a mainspring of survival and, fortunately for us all, has survived as an eternal refuge of peace, consolation and hope.

Jordi Savall
Sarajevo/Bellaterra
21/23 October, 2016

See for full English text (or other languages):

The Routes of Slavery, the book from ALIA VOX with the accompanying CD/DVD On sale after the concert

La Capella Reial de Catalunya & Hespèrion XXI © David Ignaszewski

Jordi Savall

Voor meer dan vijftig jaar, redt Jordi Savall, een van de meest veelzijdige muzikale persoonlijkheden van zijn generatie, muzikale parels van de vergetelheid. Savall doet oneindig veel onderzoek naar oude muziek, hij interpreteert en voert dit repertoire uit als gambist en als dirigent. Zijn activiteiten als uitvoerder, docent, onderzoeker en ontwikkelaar van nieuwe muziek en culturele projecten, maakte Savall tot een van de leidende figuren in de historische interpretatie van muziek. Samen met Montserrat Figueras richtte hij in 1974 het ensemble Hespèrion XXI op, La Capella Reial de Catalunya in 1987 en Le Concert des Nations in 1989. Met deze ensembles ontdekt en creëert hij een wereld vol emotie en schoonheid, die zij delen met miljoenen oude muziek enthousiastelingen over de hele wereld. Savall nam meer dan 230 CDs op en heeft sinds 1998 zijn eigen platenlabel, Alia Vox. www.alia-vox.com

Jordi Savall

For more than fifty years, Jordi Savall, one of the most versatile musical personalities of his generation, has rescued musical gems from the obscurity. A tireless researcher into early music, he interprets and performs the repertoire both as a

gambist and a conductor. His activities as a concert performer, teacher, researcher and creator of new musical and cultural projects have made him a leading figure in the reappraisal of historical music. Together with Montserrat Figueras, he founded the ensembles Hespèrion XXI (1974), La Capella Reial de Catalunya (1987) and Le Concert des Nations (1989), with whom he explores and creates a world of emotion and beauty shared with millions of early music enthusiasts around the world. Savall has recorded and released more than 230 discs, and he has got his own record label Alia Vox (1998). www.alia-vox.com

Hespèrion XXI

De belangrijkste eigenschap van oude muziek is het vermogen om als een universele taal gevoelens, emotie en ideeën uit vervlogen tijden over te brengen op de hedendaagse luisteraar. Met het repertoire dat een periode beslaat van de 10e tot 18e eeuw, onderzoekt Hespèrion XXI constant naar nieuwe aanknopingspunten tussen het oosten en westen. Het ensemble wil het internationale muzikale erfgoed integreren en ontsluiten in hun programma's, vooral muziek uit het Middellandse gebied en muziek die een connectie heeft met de Nieuwe Wereld.

Tembembe Ensamble Continuo

Hespèrion XXI

Ancient music's most important value stems from its ability as a universal artistic language to transmit feelings, emotions and ancestral ideas that even today can enthrall the contemporary listener. With a repertoire that encompasses the period between the 10th and 18th centuries, Hespèrion XXI searches continuously for new points of union between the East and West, with a clear desire for integration and for the recovery of international musical heritage, especially that of the Mediterranean basin and with links to the New World.

La Capella Reial de Catalunya

La Cappella Reial de Catalunya onderschrijft dezelfde artistieke waarden als Hespèrion XXI. Uitgaande van de historie en artistieke waarden van iedere compositie, combineren ze de kwaliteit en authenticiteit van de oude muziek met nieuwe manieren van presentatie, waaronder diverse projecten met tekst. Ten tijde van de oprichting was La Cappella Reial een van de eerste vocale groepen die zijn exclusief toelieden op de historische uitvoering door zangers uit Spaanstalige gebieden. Het ensemble is gespecialiseerd in het ontsluiten en uitvoeren van polyfone en vocale muziek uit Spanje en Europa van de middeleeuwen tot aan de 19e eeuw.

La Capella Reial de Catalunya

La Capella Reial de Catalunya shares with Hespèrion XXI the same artistic outlook and goals, rooted in respect for the profoundly spiritual and artistic dimension of each work, combining quality and authenticity regarding the style of the period with a careful attention to the declamation and expressive projection of the poetic text. Founded in 1987, La Capella Reial was one of the first vocal groups devoted to the performance of music on historical principles and consisting exclusively of Hispanic and Latin voices. The ensemble specialized in the recovery and performance on historical principles of the polyphonic and vocal music of Spain and Europe from the Middle Ages up to the 19th century.

Tembembe Ensamble Continuo

Ensemble Continuo houdt zich bezig met het ontdekken, creëren en promoten van programma's waar barokmuziek uit Spaanstalig gebied en de traditionele muziek uit Mexico en Latijns-Amerika samenkomen. Door denkbeeldige muzikale muren te doorbreken onderzoeken zij nieuwe mogelijkheden om muziek uit deze diverse gebieden verder uit te breiden, te begrijpen en ervan te genieten. Het ensemble bestaat uit:

Claron McFadden © Erik de Jong

Enrique Barona, Eloy Cruz en Leopoldo Novoa. Zij nodigen regelmatig gastartiesten uit voor diverse samenwerkingsprogramma's.
www.tembembe.org

Tembembe Ensemble Continuo
Ensamble Continuo is dedicated to exploring, recreating, and promoting the musical connections between the Hispanic baroque period and traditional music from Mexico and Latin America. This overlapping breaks the imaginary musical wall dividing them by opening new possibilities for enjoying, expanding, and understanding music. Ensemble members are: Enrique Barona, Eloy Cruz and Leopoldo Novoa. Regular guest artists are often invited for collaborating with Tembembe.
www.tembembe.org

Claron McFadden

De Amerikaanse sopraan Claron MacFadden studeerde zang aan de Eastman School of Music, waar ze in 1984 haar bachelor behaalde. Hetzelfde jaar vertrok ze naar Nederland, waar ze momenteel nog woont, en uitgroeide tot een van de meest toonaangevende zangeressen van haar generatie. Over heel de wereld wordt zij door gezelschappen, zalen, orkesten en musici uitgenodigd voor opera, muziektheater en concerten.
www.claronmcfadden.com

Claron McFadden

The American soprano Claron McFadden studied voice at the Eastman School of music, and received her bachelor's degree with distinction in 1984. In the same year

René Marie © John Abbott

she moved to the Netherlands, where she currently resides, and has proven herself to be one of the most versatile singers of her generation. From all over the world, McFadden is invited for parts in opera, music theatre productions and a diverse range of concerts.

www.claronmcfadden.com

René Marie

In haar 20-jarige carrière, na 11 opnames en talloze uitvoeringen, heeft René Marie haar reputatie als zanger, componist, arrangeur, actrice en docent gevestigd. Geleid en gevormd door grote levenslessen en vanuit de jazztraditie van Ella Fitzgerald, Dinah Washington en andere leidende vrouwen voor haar, ontleent Marie haar veelzijdige stijl aan de Folk, R&B, klassieke en country muziek.

www.renemarie.com

René Marie

In a span of two decades, 11 recordings and countless stage performances, vocalist René Marie has cemented her reputation as not only a singer but also a composer, arranger, theatrical performer and

Mohamed Diaby

teacher. Guided and tempered by powerful life lessons and rooted in jazz traditions laid down by Ella Fitzgerald, Dinah Washington and other leading ladies of past generations, she borrows various elements of folk, R&B and even classical and country to create a captivating hybrid style.

www.renemarie.com

Mohamed Diaby

De Malinese Mohamed Diaby arriveerde in Parijs na het winnen van een TV talentenjacht. Diaby heeft een fenomenale stem en is bijzonder talentvol, waardoor hij het wereldmuziekgenre opnieuw uit kon vinden. Hij mengt Afrikaanse stijlen met muziek uit andere landen, zoals Afro-funk, rock, Afrikaanse salsa en blues.

www.kouraba.org/mohamed-diaby

Mohamed Diaby

Malian born Mohamed Diaby arrived in Paris, after winning a TV talent show. Diaby is a phenomenal talent gifted with a voice that is rapidly redefining the world music genre. His rhythmic influences are an intoxicating mix of African styles, Afro-funk, rock, African salsa, high-life and the blues.

www.kouraba.org/mohamed-diaby

Maria Juliana Linhares

Maria Juliana Linhares

Maria Juliana Linhares is zangeres en docent, momenteel aan de Music Education Department of the Federal University in Brazilië. Ze heeft vooral veel ervaring met populaire liederen. Als solist, is ze betrokken bij optredens van Braziliaanse populaire muziek, Latin music en flamenco muziek. Als opera zangeres werkte ze samen met diverse orkesten en kamermuziekgroepen, vooral uit de oude muziek.

Maria Juliana Linhares

Maria Juliana Linhares is a singer and singing professor. Currently working as a substitute teacher of Music Education Department of the Federal University of Paraíba – Brazil. She has experience in popular song. Since then, besides her solo career, she has been involved in many performance groups on Brazilian popular music, Latin music and flamenco music. As opera singer worked with orchestras and chamber groups Brazil, especially with early music ensembles.

Ada Coronel

Ada Coronel is van jongs af aan geïnteresseerd in de traditionele

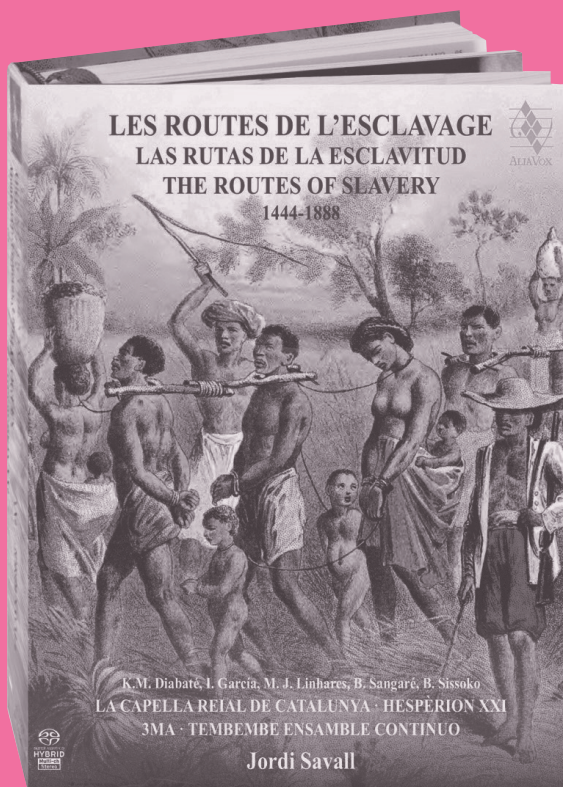
Ada Coronel

Mexicaanse muziek. Op 15-jarige leeftijd won ze als solodanseres in een danswedstrijd. Kort daarna trad ze toe tot de dansgroep Semilla, die dansen en muziek uit Latijns-Amerikaanse nieuw leven in blaast. Ze is een van de oprichters van het Yolotecuani-ensemble, die zich wijdt aan het geluid van de ‘tarima’ uit Tixtla, Mexico. Naast haar uitvoeringen geeft ze aan verschillende onderwijsinstellingen lezingen, muziek- en danslessen over de Mexicaanse muziek.

Ada Coronel

From a young age, Ada Coronel has shown a keen interest in traditional Mexican music. At the age of 15, she received the testimony by being recognized as the best solo dancer, in a dance competition. At the age of 17, she joined the dance group Semilla, dedicated to the interpretation of Latin American music. She is a founding member of the Yolotecuani ensemble, exclusively dedicated to the sound of “tarima” from Tixtla, Mexico. She has given lectures in various educational institutions in Mexico City and has also given music and dance lessons in different schools.

Concertboek inclusief CD/DVD

**Te koop na afloop van het concert
& signeersessie met Jordi Savall**

**Ga voor meer informatie naar de site van Alia Vox:
www.alia-vox.com**

Stay in touch!
See you @dedoelen &
share your pictures #dedoelen

Tickets & info:
www.dedoelen.nl
+31 10 217 17 17
Schouwburgplein 50, Rotterdam